

SOCIJALNI RAD – PROFESIJA KRIZE: JE LI VRIJEME I ZA KRIZU PROFESIJE?

SAŽETAK

Socijalni rad je mlada profesija, stara jedva nešto više od 100 godina. Rad je pokušaj da se prikažu neke razvojne točke profesije u kontekstu dramatičnih socijalnih zbivanja, koja obično nazivamo krizama, pri čemu su prikazana razdoblja dramatičnih ekonomskih, ali i političkih i vojnih događanja i neke razvojne točke socijalnog rada u tim razdobljima. Prikazuje se »njihanje klatna« profesije između individualnih usmjerenja u razdobljima društvenog prosperiteta i obraćanja velikim društvenim skupinama u vremenima dramatičnih kriznih razdoblja. Rad nije povijesni prikaz u smislu historiografskog istraživanja, nego pokušaj uspostavljanja niza asocijacija između pojedinih stupnjeva razvoja na kojima se socijalni rad nalazio i aktualnih društvenih događaja tog vremena.

Pregledni članak
Primljeno: Siječanj, 2013.
Prihvaćeno: Veljača, 2013.
UDK 364.62:364.01

Mladen Knežević¹
Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog
rada

Ključne riječi:
socijalni rad, ekonomska
kriza, ratni sukobi, teorija
socijalnog rada, praksa
socijalnog rada.

¹ Prof.dr.sc. Mladen Knežević, socijalni radnik, e-mail: mladen.knezevic@pravo.hr

UVOD

Temeljni uvjet za pojavu profesije socijalnog rada isti je kao i kod svih drugih profesija. S jedne je strane pojava neke potrebe u društvu (naravno, i na razini pojedinaca) i nužnosti da se zadovolji kroz odgovarajuću društvenu intervenciju². S druge su strane ljudi koji su spremni pružiti na raspolaganje svoje znanje i svoje sposobnosti u zamjenu za neki oblik stalnog prihoda koji im omogućuje relativno neovisan život³ (Hopkins, 1996.: 20). Taj se odnos i dalje nastavlja, odnosno i nakon stvaranja profesije, uglavnom postoji potreba za njenim zadovoljavanjem, a načini, tehnike zadovoljavanja uglavnom su sve profinjeniji u cilju kvalitetnog zadovoljavanja potreba. Socijalni rad je profesija koja bi se trebala uhvatiti u koštac s brojnim nezadovoljenim potrebama ljudi u vrlo različitim osobnim i društvenim situacijama. Cilj ovog članka je povijesni pregled nekih važnijih točki društvenog razvoja u svijetu i načina na koji je na njih odgovorio socijalni rad. Prikazuju se neka od najpoznatijih ekonomskih i političkih razdoblja, s jedne strane velike krize, s druge razdoblja blagostanja, te teorijski i praktični pristupi profesije u tim situacijama⁴. Poseban povod za ovaj pregled je suvremena svjetska ekonomska i društvena kriza, koja pred profesiju postavlja određene izazove, a za sada se osim možda u praksi, ne vidi jasnih odziva profesije. Socijalni rad je, naime, po svom poslanstvu, svom karakteru, upravo praksa i znanost krize (Longhofer i Floersch, 2012.), bilo na osobnoj, bilo na društvenoj razini pa je zato zanimljivo pregledati njegove odzive.

Ova kriza je po uzoru na slične događaje dobila naziv Velika recesija⁵. Radi ilustracije, u Španjolskoj je od početka krize pokrenuto 400 000 postupaka za deložaciju, ima oko 1,7 milijuna domaćinstava u kojima ni jedan član ne prima plaću, a 27% populacije živi ispod praga siromaštva. Prema studiji UNICEF-a, Oxfam-a i Liječnika bez granica, Španjolskoj će trebati više od 20 godina da dostigne razinu životnog standarda koji je imala prije nastupa krize (Fehimović, 2013.). Slične katastrofalne vijesti dolaze i iz Hrvatske. Svakog dana u Hrvatskoj šest obitelji ostaje bez stana zbog ovrhe od strane banaka. Lani je bilo oko dvije

² To će u području društvenog dovesti na primjer do pojave tzv. Poor Laws u Engleskoj, tada najrazvijenijoj zemlji industrijskog svijeta.

³ Profesija u vrijeme njezin epojave ne bi trebala omogućavati stjecanje u smislu bogaćenja, nego tek omogućiti život neovisan o drugima, pa se na primjer ta naknada za prve profesionalce (svećenike) nazivala »living«, dakle nešto što je nositelju profesije omogućilo da preživi, vjerojatno, održi svoju profesionalnu praksu neovisnom o onima koji nisu pripadnici te profesije (Perkin, 1969.: 254).

⁴ Treba napomenuti da ovo nije povjesničarska analiza, tako da se neće strogo slijediti niti kronološki niti geografski principi, nego će pozornost biti usmjerena na reakcije profesije u tim društvenim kontekstima, pri čemu će nešto veća pozornost biti usmjerena na promjene u temeljnim teorijskim modelima kojima se profesija služila.

⁵ Vjerojatno asocijacija na veliku krizu 1929. godine nije slučajna. Ta je kriza poznata pod imenom Velika depresija (eng. Great depression).

tisuće ovrha, a te će brojke, kako se očekuje, biti sve veće i veće (Mrvoš-Pavić, 2012.). Ovaj je rad pokušaj da se ukaže na neka povijesna iskustva u reagiranju na ovako dramatične društvene događaje od strane socijalnog rada kao znanstvene discipline i kao prakse.

Lancshireska kriza pamuka u Velikoj Britaniji – naznake profesionalnosti socijalnog rada

Većina se autora slaže da je pokret humanitarnih organizacija (*Charity Organisation Society*), započet u Engleskoj 1869. godine, bio ključna točka u razvitku profesije socijalnog rada. Ubrzana industrijalizacija dovela je do teške degradacije rubnih naselja tadašnjih brzo rastućih gradova, dramatičnog porasta populacije tih naselja s istovremenom potpunom anarhijom u njima i neviđenim porastom kriminala (Mowat, 1961.: 3). Kapitalistički oblik proizvodnje pokazao je svoju ranjivost kroz povremene više ili manje teške ekonomske i financijske krize.

Jedna od takvih kriza pogodila je Englesku u šezdesetim godinama 19. stoljeća, nazvana *The Lancashire Cotton Famine* ili *The Cotton Panic* (Mowat, 1961.: 4). Bila je uzrokovana dubokim poremećajem u proizvodnji pamuka do koje je došlo zbog poremećaja u hiperprodukciji pamučnog prediva. Tisuće radnika ostalo je bez posla, i umjesto radne snage, postali su gradska sirotinja⁶. Zbog financijskih špekulacija povezanih s akterima financijskog sloma propala je velika i ugledna banka *Overend, Gurney & Company*, ostavljajući iza sebe ogromne dugove, ali i osiromašujući tisuće malih dioničara (Mowat, 1961.: 4). Lokalne zajednice, ali i međunarodna zajednica pružile su pomoć pauperiziranoj populaciji, ali to su bili parcijalni pokušaji, koji su u mnogim slučajevima završavali u dubokim džepovima uspješnih mešetara tog vremena⁷.

Pružanje pomoći najčešće je bilo ograničeno na lokalnoj, etničkoj ili vjerskoj osnovi. Takav pristup bio je neprihvatljiv s etičkog i ideološkog stajališta intelektualaca tog vremena, koji su bili još uvijek pod snažnim utjecajem prosvjetiteljskih ideja. Ti su intelektualci bili povezani u Nacionalno udruženje za promociju društvenih znanosti [*National Association for the Promotion of Social Science* (Mowat, 1961.: 14)], pa je tako osigurana intelektualna baza razvoja socijalnog rada. Zato je prvi londonski COS (*Charity Organization Society*) nosio ime *Society for Organising Charitable Relief and Repressing Mendicity* (Društvo za

⁶ Dobro je napomenuti da je čak i velika većina zaposlenih radnika tog vremena imala tako male plaće da su od njih jedva živjeli. Prema podacima koje iznosi Perkin, 40 do 43% pripadnika zaposlenog radništva u to je vrijeme živjelo ispod razine siromaštva (Perkin, 1969.: 146).

⁷ Svaka sličnost s pojedinim događajima povezanim s humanitarnom pomoći u vrijeme Domovinskog rata je slučajna!

organizaciju humanitarne pomoći i sprečavanje prosjačenja⁸) i nije bio organiziran kao društvo neposrednog pružanja humanitarne pomoći, nego kao društvo koje je trebalo na akademski, znanstven i profesionalan način koordinirati humanitarnu djelatnost i to preko prosvjetiteljskih ideja o obrazovanju i osobnom razvitku svakog pojedinog pripadnika društva.

Tako zasnovanu djelatnost mogli su provoditi samo obrazovani ljudi, što je još jedna veza društvenih znanosti tog vremena, a preko njih i nastajućeg socijalnog rada, s prosvjetiteljskim idejama. Već 1873. godine Octavia Hill uspostavila je sustav obrazovanja volontera (Barker, 2003.: 478), što je bio zametak akademskog obrazovanja socijalnih radnika u Engleskoj.

Buffalo i Duga depresija u SAD-u – početak puta profesije socijalnog rada

Nešto vrlo slično događalo se na drugoj strani Atlantika. Kriza 1870-ih nazvana je *Long depression* ili *Panic 1873*. Bila je izazvana špekulacijama na financijskom tržištu, špekulativnim ulaganjima u željeznice, ali i u zemljišta (Shachmurove, 2011.: 31). Takav razvoj događaja doveo je do propasti velike banke *Jay Cooke & Co*, a iza nje je slijedila propast niza manjih banaka. Kriza je potrajala punih 7 godina, nakon čega je slijedio oporavak, da bi zbog špekulacija povezanih s izgradnjom željeznica 1893. godine izbila nova duboka kriza⁹.

Ove dvije krize imale su svoje dramatične razmjere u gradu Buffalu, država New York, koji je bio središte proizvodnje opreme za izgradnju željeznice, ali i logistički centar tog velikog zahvata izgradnje željezničkog sustava. Umjesto u prosperitetu kakav su neko vrijeme uživali, tisuće ljudi ostali su bez posla, a propašću banaka i bez svojih ušteđevina koje su zaradili teškim radom, a koje su sada zbog špekulacija na financijskom tržištu jednostavno nestale, postali su jednostavno gradska sirotinja.

Ljeti 1877. godine T. Guilford Smith, pomoćni propovjednik u crkvi *St. Mary's Episcopal Church*, putovao je u Englesku i tamo se upoznao s djelovanjem njihove humanitarne organizacije u Londonu. Po tom modelu je već iste godine organizirao *Charity organization Society of Buffalo*, kao prvu organizaciju te vrste u SAD-u. Budući da su najvažnije osobe toga humanitarnog pokreta dolazile iz krugova tadašnje poslovne, ali i intelektualne elite, uvidjelo se da bez obrazovanja ljudi koji pružaju pomoć neće biti postignuti očekivani rezultati, pa je uspostavljena veza s

⁸ Sprečavanje prosjačenja u naslovu ne treba zbuniti. Ne radi se o sprečavanju u smislu zabrane prosjačenja, nego u stvaranju uvjeta da ljudi ne postanu prosjaci.

⁹ Vrlo je zanimljivo da je na samom početku krize 1893. godine odlučujuću ulogu u razvoju krize odigrala banka J. P. Morgan, čije će se ime ponovno pojaviti nešto više od jednog stoljeća kasnije u ovoj, aktualnoj krizi kojoj se još ne vidi kraja (Shachmurove, 2011.: 33).

akademske institucijama. Zbog toga je 1898. godine organizirana *The New York School of Philanthropy*, koja je ubrzo postala dio znamenitog sveučilišta Columbia i danas postoji pod imenom *Columbia University School of Social Work* (Barker, 2003.: 479). U većem dijelu literature iz područja socijalnog rada ta se godina uzima kao početak profesionalizacije socijalnog rada.

Postoji podatak, a taj je da je u Chicagu 1895. godine pod vodstvom Grahama Taylora otvorena *Chicago's School on Social Economics at Chicago Commons*, škola koja je obrazovala volontere, takozvane prijateljske posjetitelje (eng. *friendly visitors*) i zaposlenike kuća za aktiviste (eng. *settlement houses*¹⁰). Barker, ali i neki drugi autori (Barker, 2003.: 479), tu godinu smatraju početkom obrazovanja socijalnih radnika u SAD.

Prvo razdoblje profesionalnog socijalnog rada obilježeno je uglavnom pozitivističkim i funkcionalističkim pristupom. Tadašnji socijalni radnici morali su prije svega utvrditi koji se ljudi nalaze u stanjima socijalne potrebe, kako bi se uz pomoć tadašnjih COS-a (*Charity Organisation Society*), uskladilo humanitarno djelovanje mnogih volonterskih udruženja koja su pružala pomoć (Dominelli, 2004.: 47). Uloga socijalnog rada svodila se na svojevrsno »humanitarno knjigovodstvo«, stvaranje nečega što bismo u današnjem vremenu mogli nazvati bazama podataka. No, ne manje važna bila je i uloga koja se zapravo uspostavlja odmah uz projekt »humanitarnog knjigovodstva«, a to je bila funkcija socijalne kontrole, koja će se razvijati u različitim, sve sofisticiranijim oblicima do današnjih dana. Treba napomenuti kako se uvjeravanja da će »nevladin sektor« ukinuti tu snažnu težnju za upotrebom socijalnog rada kao elementa socijalne kontrole nisu ostvarila (Westhues, LaFrance i Schmidt, 2001.: 46).

Nakon svladavanja dubokih kriza koje su se u »seriji« pojavljivale sve do konca 19. stoljeća¹¹ slijedi jedno relativno mirno i visoko prosperitetno razdoblje razvoja, osiguranog regulatornim mehanizmima prije svega u bankarskom sustavu i stvaranjem regulatornih mehanizama u fiskalnom sustavu, koji su sprečavali pojavu kriza kakve su se pojavljivale u 19. st. (Shachmurove, 2011.).

I u našim su krajevima u drugoj polovici 19. stoljeća zaživjeli neki oblici dobrotvornog rada, prije svega u okviru ženskih društava, koja su mahom bila organizirana na vjerskoj ili etničkoj osnovi, pa su tako postojala katolička, pravoslavna, židovska i evangelička društva koja su se bavila pomoći najranjivijima u svojim zajednicama i jačanjem vjerskog, odnosno etničkog identiteta (Prlenda,

¹⁰ Termin je iznimno teško prevesti jer u našem socijalnom radu takvog modela nikad nije bilo. Riječ je o kućama u kojima su živjeli aktivisti koji su pomagali u razrješavanju socijalnih problema u nekim lokalnim zajednicama.

¹¹ Tek radi ilustracije, spominjemo da su to bile krize 1819., 1837., 1839., 1857., 1873., 1884., 1893. i 1896. godine (Shachmurove, 2011.: 29).

2005.: 321). U ovom razdoblju još se ne osjeća potreba za nekim općim, nadetničkim i nadvjerskim organizacijama, kako se to događalo u razvijenijim kapitalističkim zemljama toga vremena.

Razdoblje ekonomskog i socijalnog prosperiteta – individualizam i sofisticirani psihološki modeli, kolektivizam i borba za prava radnika

Ekonomski prosperitet početka 20. stoljeća odraz je prije svega regulatornih mehanizama država na financijskom tržištu. Monetarna politika trebala je poslužiti kao instrument osiguravanja maksimalno moguće zaposlenosti, stabilnih cijena i umjerenih kamatnih stopa.

Kraj 19. i početak 20. stoljeća je vrijeme razvoja značajne teorije koja je imala presudnu ulogu u razvoju socijalnog rada, pojavljuju se prvi tekstovi Sigmunda Freuda, koji su iz korijena promijenili znanja o ljudskoj psihi i čovjeku uopće. Većina se teoretičara socijalnog rada slaže u tome da je utjecaj psihoanalitičke teorije bio tako dubok i tako širok da je opravdano razvojnu fazu socijalnog rada koja je slijedila nakon prve faze označiti kao psihoanalitičku fazu razvoja, kako to ističe i David Howe (1987.). Kako je Freudova psihoanaliza izrazito individualno usmjerena, zahtijeva visoko obrazovane stručnjake, vremenski je, a zbog toga i financijski iznimno zahtjevna, nije nikakva koincidencija da se u socijalnom radu osjeća njezin utjecaj u vremenima ekonomskog prosperiteta.

Ovako individualno usmjeren socijalni rad imao je, naravno, i svoju cijenu. Ta je cijena u gubitku aktivne pozicije na razrješavanju društvenih problema, koji dovode do marginalizacije pojedinaca i cijelih društvenih skupina. Neki će autori takvo odstupanje od aktivne društvene uloge vidjeti kao »napuštanje povijesne misije« (Specht i Courtney, 1995.).

Prvi svjetski rat – veliko iskušenje i veliki napredak – definitivna emancipacija žena u socijalnom radu

Ekonomski prosperitet konca 19. i početka 20. stoljeća bio je prekinut I. svjetskim ratom, sukobom na koji se socijalni rad odazvao u skladu sa svojom tadašnjom ulogom, uglavnom na dva načina. Jedan je način prihvaćen od Crvenog križa, organizacije koja je imala iskustava s masovnim nesrećama. Potreba za djelatnošću profesije socijalnog rada dovodi do uvođenja socijalnih radnika u tadašnje vojne bolnice i time se broj profesionalaca socijalnih radnika znatno povećao, pa bi se moglo reći da je profesija definitivno »etablirana«.

Posebno je zanimljiva pojava *Woman in Industry Service* koju možemo smatrati pravim početkom obiteljskog socijalnog rada. Kako su zbog potreba ratne industrije žene masovno ulazile u industrijske pogone, osnovana je ova služba, koja je trebala ženama i njihovim obiteljima pružiti socijalnu podršku kroz profesionalnu pomoć (i)¹² socijalnog rada (Herrick i Stuart, 2005.: 424). Za profesiju je neobično važna činjenica da su intenzivan rad žena u industriji kao zamjena za muškarce na frontu, a posebno intenzivan rad žena u području socijalnog rada, otvorili mnoge reforme koje će se u zakonodavstvima širom svijeta pojaviti nakon I. svjetskog rata i ojačati položaj žena u profesionalnom svijetu, a posebno u socijalnom radu (Wenocur i Reisch, 2001.: 40).

Suradnja socijalnih radnika s vojnim vlastima u SAD-u u vrijeme I. svjetskog rata razvijana je uglavnom preko zdravstvenih vlasti i ta se suradnja održavala i dalje, a u vrijeme II. svjetskog rata je i formalizirana na taj način da su socijalni radnici ušli u vojne snaga SAD-a kao uniformirane osobe, djelatni vojni personal¹³. Povezivanje s drugim profesijama otvorilo je put za sudjelovanje u međuprofesionalnim timovima s medicinskim osobljem (Glicken, 2007.: 30).

Prvi svjetski rat je i u mnogim drugim zemljama bio prilika da žene »osvoje« nova profesionalna područja u koja su, osim socijalnog rada, spadale i profesije povezane s policijom, ali i one s nadzorom zaštite žena u industriji, u koju su masovno uključivane umjesto muškaraca koji su bili na bojištima (Woollacott, 1998.: 86), proces vrlo sličan onomu koji je zabilježen u SAD-u.

Kada je riječ o našim krajevima tog vremena, treba istaknuti da je to razdoblje u kojemu se tek pojavljuju prvi oblici socijalnog djelovanja, jer je mali građanski segment društva bio opkoljen »seljačkim morem« (Puljiz, 2006.), pa su postojali uvjeti tek za rudimentarne privatne socijalne inicijative, najčešće povezane s Crkvom, drugim religijskim organizacijama ili plemstvom toga razdoblja. Iako daleko od nekog profesionalnog rada, i u našim krajevima se u vrijeme I. svjetskog rata razvija aktivnost na pomoći ugroženim obiteljima, zbrinjavanju siročadi, invalida, obitelji koje su ostale bez hranitelja itd. (Richter-Malabotta, 2006.). I u ovim krajevima je to vrijeme emancipacije žena, njihove intenzivnije edukacije i ulaska u društveni život. Temelj tog razvoja nalazi se posebno u različitim ženskim organizacijama građanskog porijekla, koje omogućuju ulazak žena u društveni život. Sve je veći broj žena i u različitim oblicima djelatnosti u radničkom pokretu.

¹² Jedna od najvažnijih zadaća *Woman in Industry Service* bila je »osigurati životne troškove za izdržavanje člana nova obitelji« (Skocpol, 1992.: 419).

¹³ Svoje prvo predavanje u inozemstvu o posljedicama rata u Hrvatskoj ovaj je autor održao u tadašnjoj vojnoj bazi SAD-a u Heidelbergu, Njemačka. Na predavanje je pozvan od strane vojnih socijalnih radnika američkih vojnih snaga stacioniranih u Europi. Bilo je to već u kasno proljeće 1992. godine.

Poslijeratni ekonomski i društveni oporavak – povratak individualnom pristupu u socijalnom radu; psihoterapijski pristup ratnim traumama

Po završetku I. svjetskog rata SAD, zemlja u kojoj bilježimo početak socijalnog rada kao profesije, doživljava do tada neviđenu ekonomsku i društvenu ekspanziju. Ukupni ekonomski rast (rast ukupnog nacionalnog dohotka) bio je gotovo 40%, a bruto društveni proizvod (BDP) po glavi je porastao za 36 %. Ukupni broj industrijskih radnih sati porastao je za gotovo 75%, a ukupni prihodi pojedinaca za 22% (Wenocur i Reisch, 2001.: 79). To je bilo i razdoblje značajnog unapređenja prava zaposlenih, pa je tako na primjer tjedni broj radnih sati negdje do 1928. godine u SAD-u pao s ranijih 60 na oko 48.

Na krilima takve ekonomske ekspanzije poletio je i socijalni rad u SAD-u. Po prvi put u godinama nakon I. svjetskog rata država se angažirala na financiranju djelatnosti socijalnog rada i to je dalo ogroman polet novoj profesiji. Sheppard-Townerov zakon (*The Sheppard-Towner Act*) iz 1920. godine otvorio je mogućnost neposrednog financiranja djelatnosti socijalnog rada iz federalnog proračuna pomažući tako programe profesije u nastajanju (Herrick i Stuart, 2005.: 377). Sheppard-Townerov zakon možemo smatrati početkom »podržavljivanja« profesije socijalnog rada, koja će se sve otada kretati u prostoru između države, privatne inicijative, ali i neprofitnog sektora.

Osnovni razvojni tok socijalnog rada prije svega u SAD-u bio je individualiziran socijalni rad, namijenjen razrješavanju psiholoških poteškoća vojnika koji su se vratili ranjeni iz rata, ili teško pogođeni ratnim događajima. U tim svojim nastojanjima socijalni rad se oslanjao prije svega na tada novu psihoanalitičku teoriju, koja je na velika vrata ušla u profesiju (Rehr i Rosemberg, 2006.: 28).

Pojavljuje se i privatni socijalni rad (Stuart, 1997.: 27). Privatni socijalni radnici, gotovo bez izuzetka, otvorili su privatnu praksu za psihološku pomoć svojim klijentima. Organizirana državna pomoć vojnicima stradalima u ratu bila je ponuđena tek od 1930. godine kada se osniva tzv. *Veterans Administration*, koja zapošljava i socijalne radnike. Danas je ta administracija najveći pojedinačni poslodavac za socijalne radnike u SAD-u, zapošljava preko 4 000 profesionalaca socijalnih radnika (Manske, 2006.: 234).

Ovakav razvoj imao je i svoje negativne posljedice. Specht i Courtney su vrlo slikovito opisali »kako je od profesije koja je htjela pomoći izgraditi kuću na brijegu, nastala profesija koja je izgradila crkvu osobnog oporavka« (Specht i Courtney, 1994.: 85). Treba podvući da je to točka u razvoju socijalnog rada koja je do danas ostala dilema u pristupu profesije.

Velika depresija – raspad socijalnih sustava – socijalni rad za mase

Zamašnjak dinamičnog gospodarskog razvitka koji je trajao od konca I. svjetskog rata uskoro će se dramatično zaustaviti jer izbija do tada najveća ekonomska kriza. Kriza je započela slomom njujorške burze 29. listopada 1929. godine, na »crni utorak«. Više od 20 milijuna ljudi je prema nekim podacima upoznalo najteže oblike siromaštva, ljudsku bijedu (Piven i Cloward, 1972.: 44).

Administracija američkog predsjednika Roosevelta posegnula je, kako bi ublažila dramatične posljedice ekonomske krize, za tipičnim »socijalnim« intervencijama, koje su se suprotstavile liberalističkim tradicijama koje su do tada vladale u privrednom sustavu SAD-a.

Razmjeri krize su bili takvi da je neki masovan individualan pristup tolikom broju ljudi u stanju socijalne potrebe bio nerealan cilj. Zato su se pojavili modeli grupnog socijalnog rada, koji su se posebno intenzivno razvijali i prije krize u *Hull House*-u Jane Adams u Chicagu (Trolander, 1973.: 93), a ti su centri bili udruženi u Nacionalno udruženje centara za smještaj¹⁴ (*National Federation of Settlements*). Centri su prihvatili politiku *New Deal*a i zalagali se za prihvaćanje mjera koje je ta politika uvela u privredni i društveni život Amerike tog vremena (Trolander, 1973.: 93).

Teorijski temelj socijalnog rada počeo se mijenjati već 1930. godine kada su Virginia Robinson i Jessie Taft na *Pennsylvania School of Social Work* uvele program funkcionalističkog socijalnog rada. Funkcionalistički princip ograničenja vremena intervencije, a u skladu s ciljem te intervencije (Hepworth i sur., 2010.: 389) omogućuje kratku i učinkovitu intervenciju u samu srž problema. Funkcionalizam u središte svoje pozornosti postavlja odnos socijalnog radnika i klijenta, kao temeljne pozicije (Dore, 1990.: 365) iz koje se pokreće proces promjene klijentove situacije. Ova promjena težišta intervencije omogućila je da se iz rječnika socijalnog rada isključi pojam »tretmana« i da se uvede pojam »pomažućeg procesa« u kojemu su pozicije uključenih bitno različite.

Funkcionalisti uvode u socijalni rad položaj institucije unutar koje se proces pomoći odvija, pa se na neki način može ustvrditi kako je ovo nastojanje usmjeravanja prakse socijalnog rada na specijalizirane institucije (Payne, 1991.: 90) prvi korak u borbi za jasan i neovisan identitet profesije.

¹⁴ Centri za smještaj su britanski i američki fenomen. U tim centrima bili su smješteni volonteri koji su pomagali u radu s ljudima u stanju socijalne potrebe.

II. svjetski rat – novo ratno iskustvo

Novi svjetski rat zatekao je socijalni rad u bitno drugačijem stanju no što je to bila situacija s I. svjetskim ratom. Profesija je već formirana, u nekim zemljama postoje obrazovani kadrovi. Naravno, vrlo različite situacije u kojima su se države našle tražile su i različite odgovore. Ratna kriza, bombardiranja, potreba za zaštitom najranjivijih skupina, pa i na samom početku rata u Engleskoj strah od njemačke invazije, doveli su do potrebe angažiranja većeg broja socijalnih radnika no što su do tada bilo zaposleni u javnim servisima. Kao i u I. svjetskom ratu, žene su masovno preuzele radna mjesta u ratnoj industriji, pa se morala organizirati socijalna služba za brigu o njihovoj djeci. Zato je u Londonu već 1940. godine došlo do povećanog zapošljavanja za socijalni rad, a slično je bilo i u drugim krajevima Engleske (Burnham, 2011.: 11). Ove inicijative kojima je »pokriven« socijalni rad u vrijeme rata nastaviti će se u poratnom razdoblju, pa su odjeli za socijalni rad nakon rata u Liverpoolu i Manchesteru reorganizirani u obiteljske centre (Burnham, 2011.: 11).

U dijelovima Europe koji su bili okupirani situacija je bitno drugačija. U našim krajevima je djelatnost pomoći stanovništvu bila velikim dijelom organizirana ilegalno, preko ljevičarskih organizacija koje su pokušale u okviru svojih mogućnosti pomoći ugroženim društvenim skupinama, posebno na primjer djeci koja su se nalazila u fašističkim koncentracijskim logorima. Stotine izgadnjale djece spašene su iz koncentracijskih logora i smještene u zagrebačke obitelji (Richter-Malabotta, 2006.). Na oslobođenim dijelovima teritorija organiziraju se razni oblici zbrinjavanja ugrožene djece, u čemu je pionirsku ulogu odigrala Tatjana Marinić. Ona je bila svjesna potrebe za obrazovanjem kadrova koji će se baviti tim poslom, pa su već tada organizirani tečajevi za rad s djecom u tim ustanovama za zbrinjavanje. Volonterke koje su se bavile pružanjem pomoći djeci bile su jako svjesne potrebe za obrazovanjem kadrova, pa će osnivanje prvih studija socijalnog rada ubrzo nakon rata biti vrlo logičan potez, ne samo kao odraz svijesti političke strukture, nego i kao odraz djelovanja praktičara koji su radili na području pružanja socijalne pomoći.

Poslijeratna ekspanzija

Poslijeratni socijalni rad obilježen je na razini društvene prakse u cjelini: 1. razvojem legislativnog okvira za djelovanje na području socijalnog rada; 2. razvojem obrazovanja za socijalne radnike na sveučilišnoj razini. Na razini teorije i prakse socijalnog rada razvijaju se metode rada na slučaju i stvaraju teorijske osnove za razvoj prakse rada na slučaju (Burnham, 2011.: 13).

Značajan dio zaposlenika u području socijalnih djelatnosti nije imao obrazovanje iz područja socijalnog rada, zato je nakon rata intenzivirano njihovo obrazovanje, a posebno se vodila briga o obrazovanju rukovodećih kadrova (Burnham,

2011.: 12). Obrazovanje europskih socijalnih radnika pod snažnim je utjecajem američkih škola socijalnog rada, posebno tehnika rada s pojedincem, koje su imale svoje korijene u psihološkoj podršci klijentima.

Praktično djelovanje socijalnih radnika bilo je gotovo oduvijek smješteno između činitelja novca, državne kontrole, vremenskog okvira i unutar njega mogućnosti da se obave poslovi i zadaci koji su se pojavljivali kao nužnost (Hyslop, 2011.: 405). Rekli bismo da je to razdoblje »eksplozije« takozvane »socijalne države« unutar kojeg se razvio niz teorijskih pristupa koji su snažno pomogli razvoju socijalnog rada. Iz područja psiholoških teorija svoj dubok trag ostavio je i biheviorizam. Zbog prirode tog pristupa, on je snažno povećao akademsku produkciju i pridonio afirmaciji socijalnog rada kao znanstvene discipline. Uz biheviorizam, javlja se i obitelj kognitivnih pristupa. Kognitivno-bihevioralni pristupi, osim naglašavanja psiholoških dimenzija, omogućili su i široko otvaranje socijalnog rada prema multidisciplinarnosti, naglašavajući značaj i bioloških i okolinskih faktora, što će se pokazati posebno značajnim u kasnijim fazama razvitka. Od psiholoških teorija snažan utjecaj je u tim godinama imala i humanistička psihologija koja je privukla osobito politički one nešto »ljeviije« teoretičare na području socijalnog rada koji će biti predstavljeni posebno u »radikalnom socijalnom radu«, kritičkim teorijama i, neizbježno, nizu feminističkih pristupa. Jedna od najznačajnijih teorija koja se pojavljuje gotovo kao u ulozi »kišobrana« svih ovih teorijskih pristupa, pokušavajući povezati mnoge filozofijske i ideologijske premise u jedan kompleksan sustav, jest teorija sustava koja je ostavila najdublji i najširi trag od svih suvremenih pristupa.

I još se jedan opći pristup pokazuje važnim u ovom razdoblju. Riječ je o konceptu ljudskih prava koji je počeo ulaziti u socijalni rad ubrzo nakon usvajanja Opće deklaracije UN-a o ljudskim pravima, godine 1948. Prve rasprave o važnosti tog koncepta u socijalnom radu počele su već godine 1949., ali su ubrzanе tek 1970. godine, kada je UNESCO započeo svjetsku kampanju o širenju svijesti o značaju ljudskih prava i o uvođenju koncepta ljudskih prava i u nastavne kurikule (Steen i Mathiesen, 2005.: 144), a u socijalni rad je koncept »službeno« ušao tek 1994. godine kada su Međunarodna federacija socijalnih radnika (IFSW) i Međunarodno udruženje škola socijalnog rada (IASSW), u suradnji s Centrom za ljudska prava UN-a izdali zajedničke upute za obrazovanje iz područja ljudskih prava u socijalnom radu (Steen i Mathiesen, 2005.: 144).

Razgradnja socijalne države – kapitalizam »vraća udarac« u postmodernizmu

Koncem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina neokonzervativni kapitalistički krugovi započinju pritisak za razgradnju »socijalne države«. »Vanjski«

razlog za uštede i ograničavanje sredstava socijalne države bila je naftna kriza iz 1973. godine i potreba za financiranjem skupih ratova za osiguranje zaliha nafte za zapadne industrijske civilizacije. Ne treba zaboraviti da je u kapitalističkom svijetu ova kriza bila vrlo teška; dovela je, na primjer, do takvih stopa nezaposlenosti kakve nisu zabilježene sve od Velike depresije tridesetih godina (Rogowski, 2010.).

Nastup neoliberalističke politike počeo je simbolički ukidanjem besplatne »pinte mlijeka« (oko pola litre) u engleskim školama, korakom koji je Margaret Thatcher, tadašnja ministrica obrazovanja, provela kao prvi korak »konsolidacije državnog proračuna¹⁵«. Najvažniji razlog tog i mnogih drugih zaokreta koji će se pojaviti u postmodernističkoj fazi razvoja socijalnog rada leži u općem pritisku za privatizaciju i smanjivanje intervencije države na minimum. Zato i mnoge dimenzije socijalnog rada zahvaća praksa, a onda i terminologija konzumerizma koja usmjerava pojedinca na širok izbor »uslužnih proizvoda« (Charnley, Roddam i Wistow, 2009.: 195). Najveći mogući broj takvih »uslužnih proizvoda« alocira se izvan državnog sustava, omogućujući široku privatizaciju, pa onda i *outsourcing*. Koncept »usluga« bit će doveden do ciničnog apsurdna uvodeći u proces socijalnog rada osobu u socijalnoj potrebi kao »potrošača« (Parton, 1994.: 26). Proizvod tog »uslužnog servisa« i njegova korisnika sada više ne treba povezivati specifična profesija socijalnog radnika, nego menadžment koji prema uvjerenjima mnogih postmodernih teoretičara može razriješiti društvene i ekonomske probleme suvremenog društva¹⁶ (Tsui i Cheung, 2009.: 152). Socijalni rad postmodernizma u svojim temeljnim nazorima, tehnikama i metodama, okreće se u skladu sa neokonzervativističkim (Habermas, 2009.) nazorima pojedincima iz srednjih slojeva, a najmasovnije i teške socijalne probleme današnjice prepušta u ruke nevladinih organizacija, koje su u skladu s praksom menadžerijalizma, i upravo zato, uloga socijalnog rada u ovoj najnovijoj, dugotrajnoj i iscrpljujućoj krizi, postaje marginalna. Najznačajnija posljedica krize, koja je i omogućila tako snažan zaokret prema neoliberalističkoj mislenosti i razgradnji socijalne države, jest na općoj razini dokidanje »socijaldemokratskog konsenzusa« koji je bio pokretač dinamike socijalne države. Nestanak tog konsenzusa doveo je do sužavanja područja djelatnosti socijalnog rada i njegova ograničavanja na puno uže skupine ljudi (Rogowski, 2010.: 55). Ovaj pritisak k sužavanju opsega socijalne države nije bio samo unutarnji pritisak nacionalnih financijskih oligarhija, nego se odvijao na međunarodnoj razini. Jedna od najznačajnijih institucija u tome području, koja je snažno pritiskala vlade pojedinih

¹⁵ Nije vjerojatno slučajno da većina »proračunskih konsolidacija« počinju smanjivanjem proračuna za socijalne transfere. Vjerojatno taj dio populacije ima najmanju težinu u »demokratskoj praksi« izbornih sustava. Sirotinja rijetko ide na izbore.

¹⁶ Paradoksalno, ovo je bila jedna od najznačajnijih ideja vodilja komunističke ideologije, zbog čega u većini država Istočnog bloka nije bilo uvedeno obrazovanje socijalnih radnika. Jedina iznimka u tome bila je bivša Jugoslavija.

država na smanjivanje socijalnih dijelova proračuna, bio je Međunarodni monetarni fond. I on nije »pritiskao« samo marginalne države kao što je Hrvatska, nego i velike i moćne »svjetske igrače«, kao što je, na primjer, Velika Britanija. Neki od tragičnih rezultata ovog neoliberalističkog pritiska već su stigli. Prema nekim istraživanjima, USA i Ujedinjeno Kraljevstvo nalaze se na samom dnu skupine od 25 najbogatijih država svijeta kada je riječ o blagostanju djece. Autori analize zaključuju da je do toga doveo »ekstremni individualizam«, politički pristup iz krila politike Trećeg puta (Tony Blair u Engleskoj i Bill Clinton u USA) kojemu nije uspjelo »pomiriti« neokapitalističke vrednote s vrednotama pravde, jednakih mogućnosti i zajednice (Jordan, 2011.: 16). Razmatrajući stanje socijalnog rada pod utjecajem neoliberalističke politike protagonista »Trećeg puta«, profesor socijalne politike na *Plymouth University* nalazi da su i javne i privatne organizacije socijalnog rada opsjednute konceptima ishoda, cilja, elektroničkih zapisa, menadžerskih previda, favorizirajući koncepte osobnog izbora, nezavisnosti i samoodgovornosti (Jordan, 2011.: 16).

Vrlo je znakovit podatak o promjenama u socijalnom podrijetlu profesionalaca – socijalnih radnika. Ovdje ponovno donosimo primjer iz SAD-a. Kohorta socijalnih radnika koja je bila u tom području zaposlena u vrijeme ekspanzije socijalne države potjecala je velikim dijelom iz krugova radničke klase tog vremena. Kasnije se situacija bitno izmijenila. U vrijeme procvata neoliberalne politike, u socijalnom radu se nalazi najveći broj žena, koje pripadaju srednjoj američkoj klasi, i ne više radništvu. Takva promjena socijalne strukture doprinosi dijelom i pojašnjenju snažnog procvata privatne inicijative u socijalnom radu tog vremena (Waltz i Groze, 1991.: 501).

Nekoliko činjenica o socijalnom radu u Hrvatskoj nakon II. svjetskog rata

Iako možemo govoriti o nekim oblicima socijalnog rada u Hrvatskoj i daleko prije II. svjetskog rata, činjenica je da se u tako nerazvijenoj okolini, kakva je bila naša tog vremena, moglo govoriti samo o pokušajima pojedinih socijalnih krugova da olakšaju život ljudima u stanju socijalne potrebe. Pojavilo je nekoliko iznimnih osobnosti koje su ostavile dubok pečat, ali konkretne povijesne, ekonomske i političke okolnosti nisu omogućavale radikalnije zahvate. Ne može se mimoići djelatnost Đure Basaričeka, Milice Bogdanović, Josipa Šilovića, Velimira Deželića, a prije svega, barda hrvatske socijalne medicine, ali i socijalnog rada – dr. Andrije Štampara. Ne može se ne spomenuti pokušaj osnivanja Kraljevske zemaljske socijalne škole u Zagrebu 1920. godine koji je, nažalost, ostao samo u pokušaju. Razvoj struke podijelili smo za potrebe ovog prikaza sasvim uvjetno na sljedeće faze:

a) »revolucionarno razdoblje« od konca II. svjetskog rata do osnivanja prve škole za obrazovanje socijalnih radnika

b) razdoblje razvoja profesionalnog socijalnog rada, od osnivanja Visoke škole za socijalni rad do ustavnih promjena 1974. godine

c) ubrzani razvoj novih tehnika i modela socijalnog rada do stvaranja neovisne Hrvatske države

d) socijalni rad u vrijeme Domovinskog rata

e) faza postmodernizma u socijalnom radu u Hrvatskoj.

a) »Revolucionarno razdoblje« razvoja karakterizirano je nepostojanjem specijalizirane djelatnosti kao što je socijalni rad. Brigu za rješavanje socijalnih problema preuzima administracija države u nastajanju. Problemi su bili masovni: tisuće nezbrinute djece, invalida kao posljedica rata, uništena industrija, razrušena infrastruktura, opće siromaštvo. Socijalni rad u takvim okolnostima bio je više političko djelovanje nego briga za pojedine osobe u stanju socijalne potrebe. Međutim, nova vlast, unatoč ideološkim zasadama, uvodi poslove socijalne zaštite kao specijalizirani posao dijela državne administracije, ne očekujući da »revolucionarna preobrazba« društva riješi socijalne probleme, što je bio uobičajeni stereotip o tom povijesnom razdoblju. U državnoj administraciji postojali su odjeli i odsjeci za narodno zdravlje i socijalnu politiku koji su trebali ljude obrazovane za tu vrstu posla, pa je bilo samo pitanje vremena kada će to obrazovanje biti i formalizirano. Ono što je bila povoljna okolnost u takvoj situaciji i što je dovelo do svijesti o potrebi školovanja socijalnih radnika bila je kompaktna i utjecajna skupina socijalnih aktivistkinja, obrazovanih mladih žena koje su bile sudionice NOB-a i intenzivno su djelovale na socijalnom području, Tatjana Marinić, Valerija Singer, Jana Koch i druge (Ajduković, 2004.: 148). One su imale podršku tadašnjih političkih, ali i akademskih krugova, uglednih sveučilišnih profesora koji su široko poduprli inicijativu. Kako bi se na znanstvenim temeljima utemeljio socijalni rad, relativno velika skupina od 10 stručnjaka otišla je u zemlje Zapadne Europe i SAD-a, radi prikupljanja iskustava, ali i uspostavljanja kontakata sa stručnim krugovima.

b) Očito organizirana i strukturirana nastojanja dovode do organiziranja prve škole za obrazovanje socijalnih radnika, godine 1952. u Zagrebu, čime započinje akademska povijest struke. Programska osnova za obrazovanje socijalnih radnika bila je izvedena iz programa američkih škola. To je bio trojni koncept: rada na slučaju (eng. *casework*), grupnog socijalnog rada (eng. *group work*) i rada u zajednici (eng. *community organization*). Sva tri koncepta bila su utemeljena, u teorijskom smislu, na tadašnjoj recepciji psihoanalitičke teorije u američkom socijalnom radu (Ajduković, 2004.). Sigurno je da su ideološki temelji nove državne i društvene zajednice igrali važnu ulogu, ponekad i u kadrovskim rješenjima, ali veza između temelja obrazovanja na svim točkama daljnjeg razvoja je održavana.

c) ubrzani razvoj novih tehnika i modela socijalnog rada do stvaranja Republike Hrvatske kao neovisne države

Za razliku od drugih zemalja socijalističkog bloka, Jugoslavija, a unutar nje posebno Hrvatska, nije raskinula kulturne i intelektualne veze sa Zapadom. Neki od vodećih intelektualaca sudjelovali su kao značajne osobe i na svjetskoj razini i time doprinosili razvijanju znanja i u našoj zemlji. Tako je dr. Andrija Štampar, liječnik koji je imao snažan socijalni afinitet i uvidio važnost socijalnog rada u društvu, bio prvi predsjednik Svjetske zdravstvene organizacije 1948. godine. Prof. Eugen Pusić bio je u razdoblju od 1964. do 1968. godine na čelu *International Council of Social Welfare*, dakle krovne organizacije socijalnog rada. Treba reći da su metode i tehnike socijalnog rada dolazile vrlo brzo i u naše okruženje i naši su socijalni radnici s njima upoznati. Sve se to odvijalo u kontekstu velikih napora na podizanju životnog standarda stanovništva (Puljiz, 2006.). Posebno je u tome bila značajna uloga republičkih zavoda za socijalni rad koji su imali, osim nadzorne funkcije, posebnu funkciju u razvoju kontinuiranog obrazovanja socijalnih radnika¹⁷. Teorijska osnova prestaje biti monolitna; dolazi do prihvaćanja biheviorističkih, kognitivno-bihevioralnih utjecaja, vrlo brzo po pojavi u svjetskoj literaturi, pojavljuje se i ovdje teorija sustava, ekološko-sustavska teorija. Već 1964. godine skupina slovenskih psihologa i socijalnih radnika sudjelovala je u obrazovanju za grupni rad, a koncem 60-ih i početkom 70-ih uvodi se sustavno obrazovanje za grupni rad u Hrvatskoj¹⁸. Razvija se i intelektualna osnova pa se organizira obrazovanje socijalnih radnika i na sveučilišnoj razini 1972. godine. Takav, intenzivan, trend razvoja profesije traje sve do početka Domovinskog rata.

d) socijalni rad u vrijeme Domovinskog rata

Socijalni rad je kao profesija podnio ogroman teret ratnog razdoblja, a još i danas se suočava s dugotrajnim posljedicama rata na društvenoj i osobnoj razini. Zajedno je s prihvaćanjem impozantne materijalne pomoći iz inozemstva, socijalni rad prihvatio i nova znanja i modele djelovanja, koje u ranijim fazama svog razvoja nije imao.

Vlada SAD-a tako je već vrlo rano financirala odlazak nekoliko skupina naših stručnjaka u SAD, gdje su se upoznali s načinima podrške osobama koje su prošle dramatična iskustva ratnih zbivanja. Prvi stručnjaci koji su ponudili edukaciju s ovog područja došli su u Hrvatsku već 1992. godine i organizirali seminare psihološke podrške. Međunarodna zajednica pružila je i na tom području veliku pomoć i podršku. Socijalni rad u Hrvatskoj imao je tijekom ratnih i poslijeratnih godina otvorene mnoge mogućnosti međunarodnog profesionalnog povezivanja,

¹⁷ Poznate su popularne »zelene knjige« Republičkog zavoda za socijalni rad Hrvatske, opsežni zbornici sa stručnih savjetovanja koja su u jednom razdoblju organizirana redovito jednom godišnje uz sudjelovanje nekoliko stotina sudionika iz cijele Hrvatske.

¹⁸ Organizator i »duša« tog obrazovanja bio je gospodina Baldo Ban.

pa je na taj način bio na izvoru najnovijih zbivanja u teoriji i praksi socijalnog rada. Hrvatski socijalni radnici tu su priliku iskoristili. Tako se još jednom pokazalo kako profesija krize u krizi može ponekad i pridobiti.

e) faza postmodernizma u socijalnom radu u Hrvatskoj

Ova otvorenost dovela je i do utjecaja neoliberalističke mislenosti pa i neoliberalističkih oblika prakse. Unatoč pritisku u smjeru npr. deinstitucionalizacije, koji je prisutan na deklarativnoj razini, omogućuje se, na primjer, otvaranje niza privatnih socijalnih ustanova, posebno za zaštitu starijih i nemoćnih osoba, a i djece (gdje je posebno intenzivna djelatnost Katoličke crkve). Te ustanove vođene su po principu lukrativne djelatnosti, uglavnom bez adekvatno obrazovanog kadra, što je dovelo do niza neželjenih situacija od npr. zlostavljanja štíćenika u Dječjem domu u Brezovici, do teških zlostavljanja i zanemarivanja u nekim domovima za starije i nemoćne osobe, psihički bolesne odrasle osobe, sve do nesreća sa smrtnim ishodom u domovima starih. Nekritično se čak i u zakonodavnoj sfere preuzima »novokomponirani« postmodernistički jezik uslužne djelatnosti, pa se tako, na primjer, umjesto razgovora s korisnikom govori o »prvoj socijalnoj usluzi« a i cjelokupan dijapazon djelatnosti socijalnih radnika sveden je redukcionistički na 10 »socijalnih usluga« u tipično novokomponiranom konzumerističkom stilu, ne suviše daleko od Partonovih »mušterija« socijalne skrbi.

ZAKLJUČCI

Socijalni rad je, dijeleći sudbinu okruženja u kojima se odvijao, pokušao pronaći najrazličitije načine ostvarenja svoje društvene funkcije, pri čemu je vjerojatno moguće ustvrditi kako mu je većina tih rješenja bila nametnuta, bilo dramatičnim društvenim okolnostima u kojima su se nalazila društva, bilo onim društvenim snagama koje su u konkretnim okolnostima raspolagale resursima. Otuda je vjerojatno potpuno točna teza koja govori o socijalnom radu kao kontrolnoj funkciji društva, koja se odvijala u velikom broju različitih oblika, ali ipak tijekom cijelog povijesnog razvoja struke (što, naravno, dijele i mnoge druge struke koje ćemo često nazvati pomažućima). O dramatičnosti te podređenosti govori vrlo ilustrativno potez bivšeg američkog predsjednika Richarda Nixona koji je, nezadovoljan odgovorom socijalnih radnika na drastičnu centralizaciju sustava, smijenio sve vodeće kadrove u saveznoj administraciji socijalnog rada i na njihova mjesta postavio osoblje dovedeno iz privatne industrije, vojske, poslovnih škola i javne uprave, odričući se tako profesionalaca obrazovanih u socijalnom radu¹⁹. To je bio pravi početak menadžerijalističke povijesti u suvremenom socijalnom radu (Waltz i Groze, 1991.: 501).

¹⁹ Ovaj potez, doduše, govori dobro i o socijalnim radnicima koji su smijenjeni, o njihovom suprotstavljanju mislenosti koju im je željela nametnuti tadašnja politička garnitura.

Ovaj potez američkog predsjednika govori i o profesiji koja je kao prava profesija krize odgovarala na situacije u društvu isključivo u skladu s tim situacijama, a ne s temeljnim odrednicama u profesiji samoj. Drugim riječima, njeni odgovori nisu bili samo odgovori na krizu ili odgovori na blagostanje (što se može i prihvatiti s obzirom na narav profesije), to su bili odgovori na poziciju snaga koje su u mogućnosti određivati društvena pravila igre. Tome se socijalni rad prilagođavao ne samo kao praksa, nego, mogli smo vidjeti, i kao znanstvena disciplina, koja je gotovo bez ozbiljnijih konflikata (ali i bez neke jasno vidljiva koristi) slijedila najvažnije političke tokove²⁰. Upravo zbog toga, u društvenim krizama imamo socijalni rad usmjeren na velike društvene skupine, a u razdobljima blagostanja nalazimo usmjerenja na pojedince sa sofisticiranijim, ali i daleko skupljim, individualnim pristupom. U razdobljima kriza jača pritisak na društvenu solidarnost, supsidijarnost, a razdoblja blagostanja i sigurnosti afirmiraju profesionalizam i obrazovanje.

Zbog toga je nužno potrebno da profesija doživi jednu unutarnju krizu koja će joj omogućiti stvaranje novog, neovisnog, jasno omeđenog identiteta s kojim će vjerojatno lakše brodit i kroz buduće krize i buduća blagostanja.

LITERATURA

1. Ajduković, M. (2004). Iz povijesti socijalnog rada - Povijest socijalnog rada u Hrvatskoj: Intervju s akademikom Eugenom Pusićem. **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 11 (1), 141-154.
2. Barker, R. L. (2003). **The social work dictionary**. Washington: NASW Press.
3. Burnham, D. (2011). Selective memory: A note on social work historiography. **British Journal of Social Work**, 41 (1), 5-21.
4. Charnley, H., Roddam, G. & Wistow, J. (2009). Working with service users and carers. In: Adams, R., Dominelli, L. & Payne, M. (eds.), **Social work. Themes, issues and critical debates**. Houndmills: Palgrave Macmillan.
5. Dominelli, L. (2004). **Social work. Theory and practice for a changing profession**. Cambridge: Polity Press.
6. Dore, M. M. (1990). Functional theory: Its history and influence on contemporary social work practice. **Social Service Review**, 64 (3), 358-374.
7. Fehimović, O. (2013). Deložacije postaju fokus španjolske krize: Agonija s kreditima – rekordan broj deložacija u 2012., ove godine očekuje se još veći. ad-

²⁰ Za primijetiti je da se u glavnim tokovima nacionalističkih divljanja u svim sredinama pri raspadu bivše Jugoslavije nije moglo naći socijalne radnike, za razliku od liječnika, pravnika, psihologa, umjetnika i mnogih drugih profesija, koji su se jako angažirali svaki u svom nacionalističkom gnijezdu. To bi samo na prvi pogled moglo govoriti pozitivno o osobnom integritetu profesionalaca u socijalnom radu, a govori zapravo o njihovoj svojevrsnoj političkoj marginalizaciji.

- vance.hr. Preuzeto s: [http://www.advance.hr/vijesti/delozacije-postaju-fokus-spanjolske-krize-agonija-s-kreditima-rekordan-broj-delozacija-u-2012-oj-ove-godine-ocekuje-se-jos-veci/\(17.2.2013.\)](http://www.advance.hr/vijesti/delozacije-postaju-fokus-spanjolske-krize-agonija-s-kreditima-rekordan-broj-delozacija-u-2012-oj-ove-godine-ocekuje-se-jos-veci/(17.2.2013.))
8. Glicken, M. D. (2007). **Social work in the 21st Century: An introduction to social welfare, social issues, and the profession**. Thousand Oaks: Sage.
 9. Habermas, J. (2009). Moderna – nedovršen projekt. **Politička misao**, 46 (2), 96-111.
 10. Hepworth, D. H., Rooney, H. R., Dewberry Rooney, G., Strom-Gotfried, K. & Larsen, J. A. (2010). **Direct social work practice: Theory and skills**. Belmont: Brooks/Cole.
 11. Herrick, J. M. & Stuart, P. H. (2005). **Encyclopedia of social welfare history in North America**. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
 12. Hopkins J. (1996). Social work through the looking glass. In: Parton, N. (ed.), **Social theory, social change and social work**. London: Routledge.
 13. Howe, D. (1987). **An introduction to social work theory: Making sense in practice**. England: Aldershot Hants, Wildwood house Ltd. Publishing.
 14. Hyslop, I. (2011). Social work as a practice of freedom. **Journal of Social Work**, 12 (4), 404-422.
 15. Jordan, B. (2011). Individualism and social work: The case of the third way-inthe UK. **Revista de Asistență Socială**, 10, (1), 15-24.
 16. Longhofer, J. & Floersch, J. (2012). The coming crisis in social work: Some thoughts on social work and science. **Research on Social Work Practice**, 22 (55), 499-519.
 17. Manske, J. E. (2006). Social work in the department of vererans affaires: Lessons learned. **Health & Social Work**, 31 (3), 233-238.
 18. Mowat, C. L. (1961). **The charity organisation society, 1869-1913: Its ideas and work**. London: Methuen.
 19. Mrvoš-Pavić, B. (2012). Stotinu priča o depresiji, razvodima, bankrotima i – kreditima u francima. **Novi List**, 21. prosinca 2012., str. 4.
 20. Parton, N. (1994). Problematic of government. (Post)modernity and social work. **British Journal of Social Work**, 24 (1), 9-32.
 21. Payne, M. (1991). **Modern social work theory**. Basingstoke: Macmillan.
 22. Perkin, H. J. (1969). **The origins of modern English society 1780-1880**. London: Routledge & Kegan Paul.
 23. Piven, F. F. & Cloward, R. A. (1972). **Regulating the poor: The functions of public welfare**. London: Tavistock Publication Limited.
 24. Prlenda, S. (2005). Žene i prvi organizirani oblici praktičnog socijalnog rada u Hrvatskoj. **Revija za socijalnu politiku**, 12 (3-4), 319-332
 25. Puljiz, V. (2006). Socijalna politika i socijalne djelatnosti u Hrvatskoj u razdo-

- blju 1900.-1960. godine. **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 13 (1), 7-28.
26. Rehr, H. & Rosemberg, G. (2006). **The social work-medicine relationship: 100 years at Mount Sinai**. New York: Haworth Press.
 27. Richter-Malabotta, M. (2006). Život i vrijeme Tatjane Marinić, jedne od osnivača studija socijalnog rada u Hrvatskoj. **Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada**, 13 (1), 143-158.
 28. Rogowski, S. (2010). **Social work: The rise and fall of a profession?** Bristol: Policy Press.
 29. Shachmurove, Y. (2011). A historical overview of financial crises in the United States. **Poznań University of Economics Review**, 11 (1), 28-47.
 30. Specht, H. & Courtney, M. E. (1995). **Unfai ful angels: How social work has abandon edits mission**. New York: FreePress.
 31. Skocpol, T. (1992). **Protecting soldiers and mothers: The political origins of social policy in the United States**. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
 32. Steen, A. A. & Mathiesen, S. (2005). Human rights education: Is social work behind the curve? **Journal of Teaching in Social Work**, 25 (3-4), 143-156.
 33. Stuart, P. H. (1997). Community care and the origin of psychiatric social work. **Social Work in Health Care**, 25 (3), 25-36.
 34. Trolander, J. A. (1973). The response of settlements to the Great Depression. **Social Work**, 18 (5), 92-102.
 35. Tsui, M. S. & Cheung, F. C. H. (2009). Social work administration revisited: A re-examination of concepts, context, and content. **Journal of Social Work**, 9 (2), 148-157.
 36. Walz, T. & Groze, V. (1991). The mission of social work revisted: An agenda for the 1990's. **Social Work**, 36 (6), 500-504.
 37. Wenocur, S. & Reisch, M. (2001). **From charity to enterprise: The development of american social work in a market economy**. Urbana: University of Illinois Press.
 38. Westhues, A., Lafrance, J. & Schmidt, G. (2001). A SWOT analysis of social work education in Canada. **Social Work Education**, 20 (1), 35-56.
 39. Woollacott, A. (1998). From moral to personal authority: Secularism, social work and middle-class women's self-construction in World war I in Britain. **Journal of Women's History**, 10 (2), 86-111.

Mladen Knežević

University of Zagreb

Faculty of Law

Department of Social Work

SOCIAL WORK – A CRISIS PROFESSION: IS IT TIME FOR THE CRISIS OF THE PROFESSION?

SUMMARY

Social work is a young profession, slightly over one hundred years old. The paper is an attempt to present some points in the profession development in the context of dramatic social circumstances usually called a crisis, through describing dramatic economic, but also political and military events and some social work development milestones in these periods. The paper presents the profession balancing between focus on individuals in the periods of social prosperity and addressing large social groups in dramatic crisis periods. The paper is not a historical review in the sense of historiographic research, but a practical attempt to establish a series of associations among individual levels of social work development and current social events at the given time.

Key words: social work, economic crisis, war conflicts, social work theory, social work practice.